

Ідея «Органічного росту» у системі гармонійного розвитку суспільства
An idea of «Organic growth» is in the system of harmonious development of
society

Писаренко П. Pysarenko P.

Ласло О. Laslo O.

Полтавська державна аграрна академія

Загострення глобальних проблем, що пов'язані з протиріччями між суспільством і навколишнім середовищем, обумовлене їх зв'язком із безпекою земної цивілізації.

Саме глобальні проблеми планетарного масштабу середини ХХ століття, поставили людство перед необхідністю розробки принципово нової концепції розвитку суспільства, що має на меті вирішити чи хоча б уповільнити процеси руйнування¹. Важливу роль у розробці нових поглядів на ріст і розвиток людства у майбутньому відіграє Римський клуб.

Римський клуб – міжнародна громадська організація, створена італійським промисловцем Ауреліо Печчеї (який став його першим президентом) і генеральним директором з питань науки ОЕСР Олександром Кінгом 6–7 квітня 1968 року, що об'єднує представників світової політичної, фінансової, культурної та наукової еліти. Організація внесла значний внесок у вивчення перспектив розвитку біосфери і пропаганду ідеї гармонізації відносин людини і природи.

Свою діяльність Клуб розпочав у 1968 із зустрічі в Академії Деї Линчеї в Римі, звідки пішла назва цієї некомерційної організації. Станом на середину 2011 року Римський клуб налічував 79 дійсних членів з 35 країн, а також 36 асоційованих членів (в тому числі один громадянин України – Віктор Вовк). Крім того, до складу Римського клубу входить Богдан Гаврилишин – український економіст з діаспори. Римський клуб також має почесних членів, серед яких є чимало видатних державних, політичних і громадських діячів,

¹ Радзевич Н.Н. Охрана и преобразование природы / Радзевич Н.Н., Пашканг К.В.. – М.: Просвещение, 1986.

бізнесменів і науковців ². Зокрема, це король Іспанії Хуан Карлос I і королева Софія, королева Нідерландів Беатріче, колишні президенти: СРСР – Михайло Горбачов, Чехії – Вацлав Гавел, Німеччини – Вайцекер фон Ріхард, Південної Африки – Клерк де Фредерік, Фінляндії – Мауно Койвісто; колишній голова Комісії Європейського Союзу Жак Делор і генеральний директор ЮНЕСКО Коіширо Мацуура, колишні прем'єр-міністри низки країн; представники бізнесових кіл та наукового співтовариства ³.

Основним напрямом діяльності Клубу є його доповіді, приурочені пріоритетним глобальним проблемам та шляхам їх вирішення. Члени Римського клубу наголошують на існування реальних екологічних меж в науково-технологічному розвитку людства. Вони дійшли висновку, що глобальність екологічних проблем потребує для їх розв'язання колективних зусиль людства, об'єднання держав і народів.

За майже 40 років своєї діяльності Римський клуб підготував 33 доповіді з широкого кола питань в контексті світової проблематики та майбутнього людства, більшість з яких отримала вагомий резонанс.

У 1974 р. М. Месаровичем та Є. Пестелем було підготовлено доповідь Римського клубу **«Людство у роздоріжжі. Стратегія виживання»**. В ній була сформульована ідея «органічного зростання», згідно з якою кожен регіон світу має виконувати свою особливу функцію.

Світ досліджувався як система взаємопов'язаних регіонів. Головною ознакою суспільства другої половини ХХ ст. вважався притаманний йому «кризовий синдром», який має стати стимулом переходу до світової системи, що буде знаходитись у стані «органічного зростання». У цьому стані система розвиватиметься як єдиний організм, де кожна частина відіграватиме свою виключну роль і користуватиметься тією часткою загальних благ, які

² Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу:
http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

³ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу:
http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

відповідають даній ролі та забезпечують подальший розвиток цієї частини на користь цілого ⁴.

На думку Месаровича і Пестеля, природно-економічні і соціальні умови 10 різних регіонів у процесі глобального планування можуть бути добре урівноважені, що може виявитися реальною основою для переходу до «органічного зростання». Науковці свідчать, що шляхом свідомого управління, поглиблення міжнародного поділу праці тенденції зростання одного регіону можна урівноважити обмеження тенденцій зростання будь-якого іншого. Було зроблено висновок, що світ з простої сукупності незалежних частин перетворюється на всесвітню систему, тобто на зібрання функціонально взаємозалежних частин.

Ідея «Органічного росту» – це системний взаємозалежний розвиток різних частин світової системи, в результаті чого можна досягти збалансованого розвитку всього людства ⁵.

Згідно думки авторів, нині ми переживаємо ланцюг криз: демографічна, продовольча, енергетична, сировинна, екологічна, не кажучи вже про військові і політичні кризи. Вони разом і порізно згубно впливають на всю планету, і заходи, вжиті для їх подолання, поки що здатні лише послабити симптоми (а у багатьох випадках не досягають навіть і цього).

В якості дослідних територій автори доповіді пропонують наступні країни: Північна Америка, Західна Європа, Японія, Австралія та Південна Африка, країни бувшого СНД і країни Східної Європи, Латинська Америка, Близький Схід і Північна Африка, Тропічна Африка, Південно-Східна Азія, Китай.

До середини ХХІ століття замість руйнації єдиної світової системи можуть відбуватися локальні конфлікти на різних територіях і з різних причин, наслідком яких буде глобальна катастрофа ⁶.

⁴ Гвишиани Д.М. Избранные доклады и выступления, официальные материалы [под ред. Д.М. Гвишиани]. – М.: УРСС, 1997. – 384 с.

⁵ Вайцзеккер Э. «Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная.» /Вайцзеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. – Academia, 2000. – 341с.

⁶ Избранные доклады и выступления, официальные материалы [под ред. Д.М. Гвишиани]. – М.: УРСС, 1997. – 384 с.

Катастрофу в світовій системі можна буде запобігти, якщо:

- 1) кожна людина усвідомить себе членом світового співтовариства і буде співіснувати з іншими людьми на принципах співробітництва;
- 2) окремі люди розвивають «нову етику» в процесі використання матеріальних благ, що має забезпечити формування нового стилю життя в умовах виснаження природних ресурсів;
- 3) ставлення людини до природи ґрунтується на злагоді з останньою, а не на порушенні її законів (людина повинна на практиці підтвердити теоретичне положення про те, що вона є частиною природи);
- 4) у людині повинно розвиватися почуття спільності з майбутніми поколіннями в ім'я порятунку всього біологічного виду людини;
- 5) відстрочка від реалізації світової стратегії вирішення глобальних проблем шкідлива, високовартісна, і поставить увесь світ перед смертельною небезпекою ⁷.

Доповідь позначає головне протиріччя епохи: «Дві прірви, постійно розширюються, характеризують сучасні кризи людства: прірву між людиною і природою і прірва між Північчю і Півднем, багатими і бідними».

Звідси центральний теза: **«причина міжнародних криз - дефіцит життєво важливих ресурсів»** ⁸.

Аналізуючи діяльність Римського клубу, його засновник і лідер Ауреліо Печчеї, сформулював «Основні цілі людства», які виклав у своїй книзі «Людські якості».

⁷ Вайцзеккер Э. «Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная.» /Вайцзеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. – Academia, 2000. – 341с.

⁸ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу:
http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

Рис. 1 Основні цілі людства за А. Печчеї

1 – **«зовнішні межі»** – орієнтує на бережливе ставлення до природи, її ресурсів та життєвого потенціалу.

2 – **«внутрішні межі»** – звертає увагу на важливість урахування такого важливого фактору, як внутрішні можливості людини.

3 – **«культурна спадщина»** – формує соціальну установку на перетворення загальнокультурних надбань у визначальний орієнтир прогресу і самовизначення людства. Культурна самовизначеність, на думку дослідника, є принципом нового світового економічного порядку, суттєвою орієнтацією стратегії розвитку людства.

4 – **«світове співтовариство»**. Вона має працювати у напрямі об'єднання міжнародних зусиль для вирішення глобальних проблем сучасності. Для цього А. Печчеї пропонує створити центри, що скоординують прийняття розумних виважених рішень на всіх рівнях людської організації – від локального до глобального.

5 – **«людське житло»**. На думку дослідника, важливе значення для розв'язання глобальних проблем має оптимальне розселення людей на планеті. Для цього потрібно створити всезагальний план, який би передбачав заходи національного і регіонального масштабу.

6 – **«виробнича система»** – орієнтує на створення оптимальної, розумної, єдиної в масштабах цивілізації економічної і фінансової систем, єдиної системи

ресурсозабезпечення, ресурсозберігання і територіального розміщення виробництва⁹.

Сучасна високорозвинена технократична цивілізація не здатна до саморегенерації, яку мали більш примітивні давні і середньовічні суспільства. Якщо вона зруйнується у результаті будь-якого катаклізму, то відтворити її буде практично неможливо. Навіть якщо людство при цьому виживе, воно не зможе повернутися у «залізне» століття, так як більшість природних корисних копалин вже виснажене до такого стану, що для їх видобутку необхідні будуть складні технології, які потребують металоємного обладнання. У випадку загибелі нинішнього «світу техніки» нова цивілізація зможе бути тільки аграрною, але ніколи не стане промисловою¹⁰¹¹.

Таким чином, проаналізувавши науково-аналітичну і суспільну діяльність Римського клубу у контексті «органічного росту» можна дійти висновку, що творчість членів клубу суттєвим чином вплинула на світову суспільну думку і оцінку «стану справ» у планетарному масштабі.

Стало очевидним, що настав такий момент в існуванні техногенної цивілізації, коли в прогнозах соціоекономічного і культурного розвитку людства треба виходити не з абстрактно безмежних можливостей людини, а зі стану природного середовища.

Саме завдяки творчості Римського клубу екологічні проблеми набули величезного міжнародного суспільного резонансу. Доповіді членів клубу заклали теоретичні і світоглядні основи формування екологічної свідомості як глобального, так і планетарного значення.

У червні 1970 року до діяльності Римського клубу приєднався Д. Форрестер, який створив моделі, призначені для досліджень довгострокових тенденцій світового розвитку, що дістали назву МІР-1 і МІР-2. Він дав новій методиці назву «світова методика». У подальшому Денніс Л Медоуз з групою

⁹ Вайцзеккер Э. «Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная.» /Вайцзеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. – Academia, 2000. – 341с.

¹⁰ Радзевич Н.Н. Охрана и преобразование природы / Радзевич Н.Н., Пашканг К.В.. – М.: Просвещение, 1986.

¹¹ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу:

http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

науковців удосконалили модель МІР-2, створивши всесвітньо відому модель МІР-3¹².

Роботи у сфері глобального моделювання, що побудовані на перших комп'ютерних моделях світу, критика негативних тенденцій західної цивілізації, пошук шляхів гуманізації людини і світу, збереження навколишнього природного середовища, підвищення добробуту людей і підвищення якості життя – все це позитивно характеризує діяльність Римського клубу і привертає увагу прогресивних вчених, політиків, державних діячів.

Стандартна модель (рис.2) прогнозує підвищення основних факторів впливу, що призведе до глобальної катастрофи у ХХІІІ столітті.

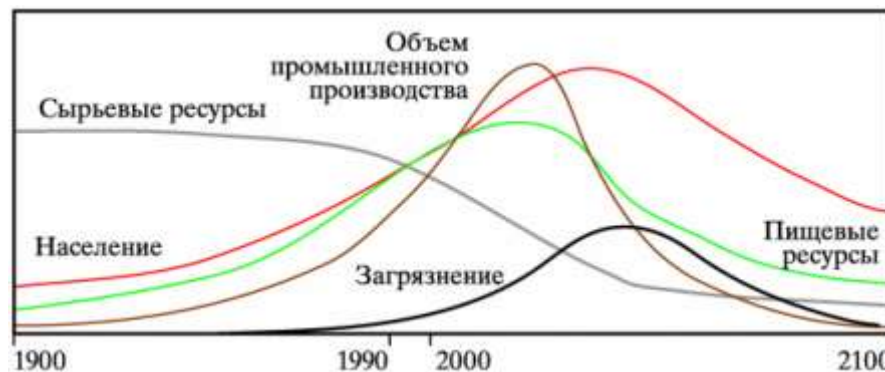

Рис. 2 Модель «Межі зростання»: стандартна модель¹³

Модель з подвоєними ресурсами (рис.3) призведе до більш швидкого виснаження природних ресурсів, збільшаться об'єми промисловості, унаслідок чого підвищення рівень забруднення. Кількість населення при цьому зросте, проте харчові ресурси знизяться. Ці чинники значно прискорять глобальну катастрофу, що матиме незворотні наслідки для людства і планети у цілому.

¹² Избранные доклады и выступления, официальные материалы [под ред. Д.М. Гвишиани]. – М.: УРСС, 1997. – 384 с.

¹³ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу:
http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

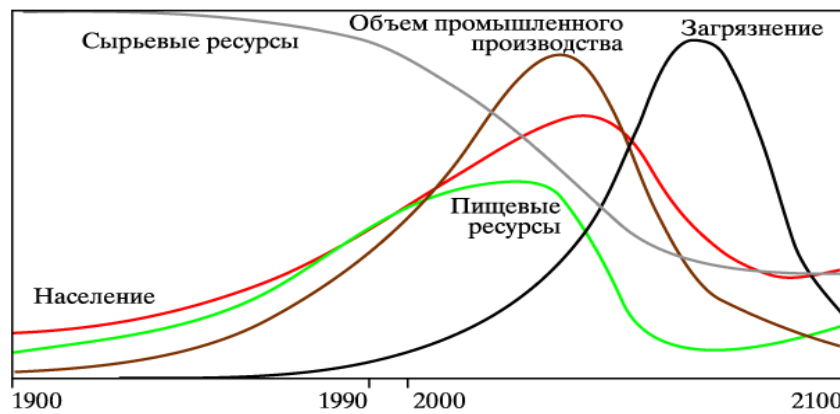

Рис. 3 «Межі зростання»: модель з подвоєними ресурсами¹⁴

Модель «нульового росту» закликає суспільство знизити, а згодом і припинити використання природних ресурсів, знизити, а згодом і законсервувати об'єми промислового виробництва. При цьому знизиться рівень забруднення і тиск на довкілля. Регуляція чисельності населення у бік зниження створить умови для підвищення кількості і якості харчових ресурсів. Лише при досягненні глобальної рівноваги можливе попередження глобальної катастрофи.

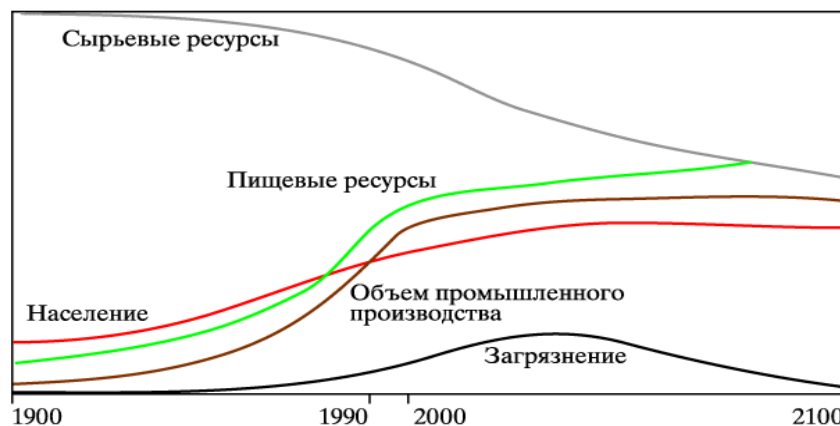

Рис 4. Модель «Межі зростання»: модель глобальної рівноваги «нульового росту»¹⁵

Для України Концепція «нульового зростання» має важливе значення і передбачає:

- стабілізація чисельності населення;
- припинення промислового зростання;

¹⁴ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

¹⁵ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

- інвестування і розвиток лише сільського господарства для збільшення виробництва продовольства і сферу послуг, а в промисловості тільки відшкодовувати знос фондів.

Модель МИР-3 була першою спробою оцінити значення екологічного чинника для світового розвитку. Була показана неминучість світової катастрофи при збереженні тенденцій природокористування та деградації навколишнього середовища.

Останньою, на сьогодні, доповіддю Римського клубу є видана у 2005 році книга *Limits to Privatization* ("Межі приватизації"). Нині Римський клуб продовжує дослідження сучасного світу, у якому пройшли фундаментальні зміни, особливо у геополітиці. У тісному співробітництві з багатьма науковими і освітніми організаціями, Римський клуб у травні 2008 року розробив нову трирічну програму «Новий шлях світового розвитку» (*A New Path for World Development*), у якій зазначено основні напрями діяльності до 2012 року¹⁶.

Важливість діяльності клубу для України є слідування наступним принципам:

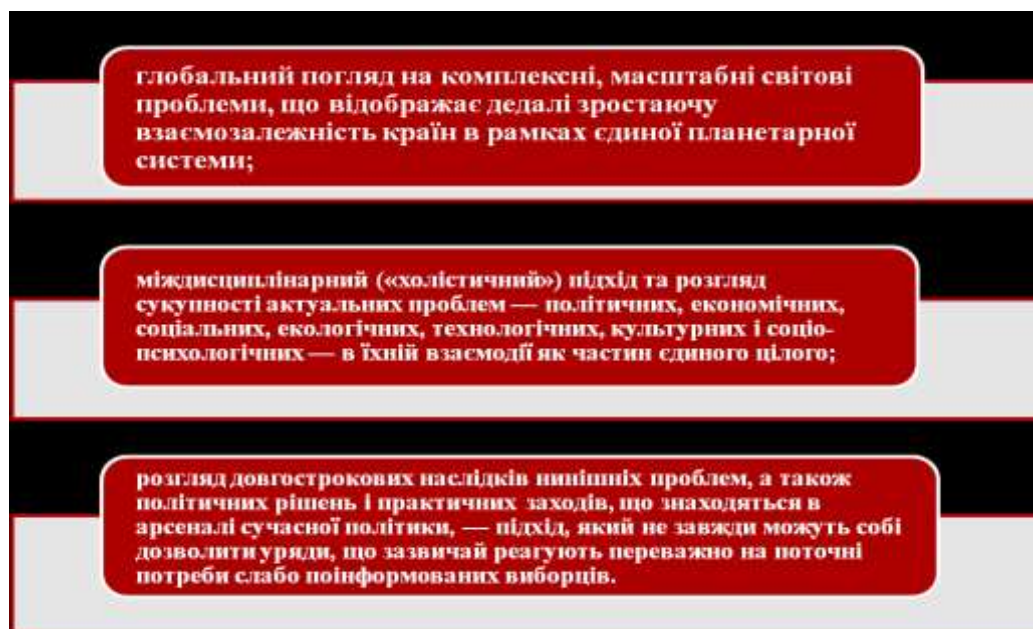

Рис. 5 Принципи діяльності Римського клубу

¹⁶ Римський клуб [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/RIMSKI_KLUB.html

У нашій країні існує Українська асоціація Римського клубу, яку очолює Віктор Вовк. Діяльність клубу спрямована на:

- популяризацію в українському суспільстві ідей «Римського клубу» та їхній розвиток в умовах викликів, що постали перед Україною;
- формування сучасної стратегії розвитку України в контексті глобалізації та європейського цивілізаційного вибору;
- підтримку процесу постіндустріальної модернізації України

Українська асоціація Римського клубу є офіційною національною асоціацією афілійованою до всесвітнього Римського клубу

Українська асоціація Римського клубу тісно співпрацює з "Європейським центром підтримки Римського клубу" (Відень, Австрія) та національними асоціаціями Римського клубу в Європейському Союзі, розробляє та просуває стратегії "сталого розвитку" та моделі "еко-соціальної ринкової економіки" як одного з базових чинників євроінтеграційної політики України.

У цілому теоретична діяльність Римського клубу неоднозначна: вона включає у себе широкий спектр наукових розробок, що є рушієм до виникнення нового напрямку наукових досліджень – глобального моделювання на загальнофілософських роздумах про буття людини у сучасному світі, цінностях життя і перспективах розвитку суспільства.